

„To je na severovýchodě České republiky, nedaleko naší hranice.“ Nebyla jsem si jista, zda matce název města něco říká.

„To přece vím.“

„No jasně, pocházíš přece ze Slezska,“ uvědomila jsem si. „Byla jsi někdy v Ostravě, mami?“

Zavrtěla hlavou.

„Nabídnu ti tvarohový koláč.“ S námahou se zvedla z gauče. „Tentokrát jsem jej koupila v cukrárně. Ale řekla bych, že nechutná špatně.“

Pomalu se šourala do kuchyně. Cestou zpátky těžce dýchala. Vzala jsem jí z rukou tác a talířky.

„Mami, je ti špatně?“

„To je tím počasím, tlak prudce klesl. Trochu obtížně se mi dýchá, ale není to nic vážného,“ snažila se zlehčovat své zdravotní potíže. „Ale raději jsem dneska nepekla a celý den jsem odpočívala.“

„Maminko, přece nemusíš pořád něco péct! Agata většinou není doma, Wieslaw má raději slané a já si musím hlídat postavu. Koupila jsem si nový kostým a šaty, nemůžu přibrat ani kilo. Než odjedu, předvedu se ti v nich, jsou opravdu suprové. Musím přece důstojně reprezentovat vlast v zahraničí, no ne?“

Přikývla a hřejivě se na mne usmála. Pohladila mě po ruce.

„Nebudeš tady celých šest měsíců?“

„Netrap se tím, tak zlé to nebude. Na víkendy se budu vracet,“ ujistila jsem ji, přičemž jsem zamlčela skutečnost, že to nebude každý víkend. Už jsem si ověřila, že z Ostravy do Piotrkowa to je kolem dvou set sedmdesáti kilometrů.

„Otevíráme v Ostravě velkoobchod pro Českou republiku. A já mám v počáteční fázi vést kancelář,“ pokračovala jsem. „Doprčic, bojím se, jestli to všechno zvládnu. Tím spíš, že česky umím nanejvýš pár slov, které jsem si přečetla ve Szczygiełových knížkách.“

„Jsi šikovná holka, poradíš si. A čeština není tak těžká, jen pravopis je jiný,“ uklidnila mě tchyně. Její poznámka mě zaujala.

„Mami, ty jsi někdy pobývala v Československu déle?“

Bezděky jsem sáhla po kousku koláče a vůbec jsem přitom nemyslela na šaty, kvůli kterým nesmím ztloustnout.

„Kdysi měly hranice jiný průběh,“ odvětila krátce a nekonkrétně. A pak, což mě dost překvapilo, protože matka se vždy zajímala o mou práci, změnila téma, jako by ani nechtěla znát žádné detaily týkající se mé výpravy do Ostravy.

Cestou domů jsem byla nervózní. Matka mé plány evidentně neschvalovala. Možná se opravdu cítí špatně, ale nechce mi to říct na rovinu, aby mi nepřidělávala starosti?

Tenkrát mě vůbec nenapadlo, že se vyhýbá rozhovoru o Česku z úplně z jiného důvodu.

Pátek 24. prosince 1943

Hrachová polévka krásně voněla. Chléb snad ještě víc. To je dobře, že se dál můžeme radovat z maličkostí, napadlo Martu. Avšak když zavadila pohledem o jediný prázdný talíř na stole, její dobrá nálada rychle vyprchala. Ten čtvrtý. Hrdlo se jí sevřelo.

Otec zapálil svíčku. Bílou, jednoduchou. Matka vzala do ruky oplatek. Pokřížovala se.

„Pomodleme se společně Otčenáš...“

„... jenž jsi na nebesích...“

Hlavně nesmím myslet. Musím zapomenout, že dnes budeme sedět u stolu jen ve třech, zatímco loni jsme byli čtyři. Marta se vši silou snažila spolknout knedlík, který jí bobtnal v krku.

„Posvěť se jméno tvé, přijď království tvé...“

Josef vrhl na dceru přísný pohled. Snažila se modlit, ale knedlík se pořád zvětšoval. Nedokázala ze sebe vypravit ani slovo.

„Bud' vůle tvá jako v nebi, tak i na zemi...“

Bože, je to opravdu tvá vůle? Kdyby otec nepodepsal ten papír, Erik by byl tady s námi!

„... A odpusť nám naše viny, jako i my odpouštíme našim viníkům...“

Nechci mu odpustit, uvědomila si Marta. Chci zpátky svého bratra.

Anna dokončila modlitbu.

„Věčné odpočinutí dej, Pane, našim zemřelým, které jsi letos povolal k sobě. A ochraňuj našeho syna Erika, který tady dnes nemůže být s námi... Amen.“

Hlas se jí chvěl, ale jen nepatrně. Máma se umí ovládat, pomyslela si Marta závistivě.

Mlčky se posadili ke stolu. Soustředěně nabírali na lžíce hustou polévku. Marta opět kradmo pohlédla na prázdný talíř, který stál na protější straně stolu. Proč ho sem matka vůbec dávala? Kvůli pitomému zvyku? Jak mám klidně jíst, když ho mám neustále na očích?!

„Martó, netvař se tak. Erik je určitě v pořádku. Nedávno nám přece psal.“ Anna se povzbudivě usmála.

„Možná už válka brzy skončí,“ přidal se Josef, ale neznělo to příliš přesvědčivě.

Slova rodičů se mýjela účinkem. Marta se poddala bolesti, která jí celou ovládla. Josef se s rostoucím vztekem díval na dceru, která teď hlasitě vzlykala.

„To mi dělat nebudeš,“ vycedil skrz zuby. Vstal, prudce odstrčil židli a odešel ze světnice. V předsíni sáhl po starém kabátě, který si obvykle oblékal, když šel do dílny. Vyšel ven a praštil dveřmi. Dobře si uvědomoval, že Marta zazlívá právě jemu, že Erik musel jít do války. S takovým nevědkem se Josef nedokázal smířit.

•••

Dcera se nehnula z místa. Hřbetem ruky si utírala slzy.

„To jsi přehnal,“ řekla matka vyčítavě. „Otec si to nezaslouží. Jednal tak, jak to považoval za správné.“

„Tobě se taky nelíbilo, že podepsal *volkslistu*,“ ozvala se Marta.

„Nelíbilo, ale kdyby to neudělal, kdoví co by s námi bylo. Možná bychom dnes vůbec nesesedli doma u večeře. Možná by nás odvezli, zavřeli v lágru. Dobře víš, že se to mohlo stát!“

Marta mlčela. Věděla, že matka má pravdu, ale stesk po Erikovi přehlušil její schopnost rozumně uvažovat.

Anna se zvedla. Váhala, zda má jít hledat manžela a přesvědčit ho, aby se vrátil ke stolu, anebo udělá líp, když ho nechá na pokoji.

„U nás doma se nikdy nestalo, aby někdo ze zlosti odešel od štědrovečerní večeře. Dnes to bylo poprvé. A je to tvoje vina,“ řekla a smutně se podívala na dceru.

„Ano, chápu, maminko. Máme přece svatou noc. *Stille Nacht, heilige Nacht...*“ Marta už neplakala. I ona teď cítila vztek. Zvedla se a rovněž odešla z pokoje.

•••

Svíčka ještě hořela, když se Josef vrátil domů. Tentokrát za sebou tiše zavřel dveře, pomalu sundal kabát. Neřekl, kde byl. Anna tušila, že v dílně.

„Kde je Marta?“ zeptal se.

„Vedle, hned ji zavolám.“

Matka přinesla na stůl další chod – brambory s kyškou. Marta sáhla po jídle první.

„Naše společné Vánoce jsou jedna z mála věcí, které nám Němci nevzali,“ řekl Josef smířlivě a dal tím ženám najevo, že nechce mluvit o předchozí hádce. Hřbetem ruky si otřel zbytek kyšky, která se mu nalepila na knírek.

„Už nebudu brečet,“ slíbila tiše Marta. Sotva před čtvrt-hodinou se v ní všechno bouřilo, a teď stačilo, že se otec vrátil do světnice a promluvil laskavým hlasem, a rázem se vše změnilo. Milovala ho a byla si vědoma, za co všechno mu vděčí. Erik se vrátí, musí se vrátit, vždyť ten večer před jeho odjezdem nemohl být poslední...

• • •

V chalupě za lesem probíhal Štědrý večer podobně jako v Životicích. Jen s tím rozdílem, že nikdo z rodiny doma nechyběl a nedošlo na žádné dramatické scény. Terezka, Martina vrstevnice, zpívala jednu koledu za druhou. Moc ráda zpívala, i když sebekriticky musela přiznat, že její hlas má k dokonalosti daleko. Rodiče a bratři se k některým koledám přidali, ale teď už jen tiše seděli u svíce se skomírajícím plamenem a poslouchali. Mladíci by si šli raději lehnout. Oba pracovali na šachtě a po týdnů těžké dřiny byli tak unavení, že je štedrovečerní nálada uspávala. Otec byl také havíř, ale možná právě proto, že byl starší a víc navyklý na každodenní těžkou práci, vypadal svěžeji.

Terezka si teď pobrukovala „Poslyšte, bratři“. Vzpomínala na Vánoce, kdy jí Gustaw řekl, že je to jeho oblíbená koleda. To byly její první božíchodové svátky s Gustawem a zároveň poslední před válkou. Znali se tehdy sotva tři měsíce. „Byla jsem tak mladá a tak šíleně zamilovaná,“ uvědomila si Terezka. Kolik jí tehdy bylo? Šestnáct? Ani ne – patnáct a půl. „Můj dvaadvacetiletý mládenec mi připadal tak dospělý a tak zkušený. Ani mi nevadilo, že flirtuje s jinými děvčaty. Říkala jsem si, že mezi dospělými je to běžné...“

U další koledy („Pojďte všichni k jesličkám“) se přistihla, že opět počítá. Ale tentokrát se počty netýkaly Gustawa. Spočítala si, že Franek Podstawka z Životic, kamarád jejích bratrů, má přesně o devět let víc než ona,

takže je ještě starší než Gustaw. „Vypadá dobře. A působí solidním dojmem. Někdy po mši, u kostela, se na mne tak upřeně dívá...“

Vždy se jí líbili starší kluci, takže nebylo vůbec divné, že ji zaujal. To přece ještě nic neznamená. Chodí s Gustawem.

Opravdu? Rysy Gustawova obličeje se v její paměti rozostřily. Ale dopisy jí posílal pravidelně. Určitě to na nucených pracích v Německu neměl lehké, přesto si nestěžoval.

V každém dopise píše, že na mne myslí a posílá pozdrav celé rodině. O lásce si nepíšeme, uvědomila si Terezka. On to nikdy neměl ve zvyku a já... já ano. Psala jsem mu, jak moc mi chybí. Žárlila jsem na dívky, které potkává v pracovním táboře, i když popravdě jsem si nebyla jistá, zda je to i ženský tábor. Noc, kterou jsem neproplakala, byla výjimkou. A pak se najednou vše změnilo. Přišel den, kdy jsem si uvědomila, že už se kvůli němu netrápím, už necítím nutkání pořádně na něj myslet. A teď už si ani nejsem jistá, jestli se těším, až se znovu uvidíme. Miluji ho, nebo ho mám jen ráda? Stal se pro mne někým neskutečným, někým, kdo má s mým životem pramálo společného...

Matka sfoukla svíci.

„Jdeme spát. Terezka nám tu zpívá, ale vidím, že je duchem nepřítomná.“ Usmála se na dceru a pohladila ji po tváři. Všichni se rozešli. Dívka ještě chvíli seděla.

Na Gustawa myslím čím dál tím míň, za to na Franka stále častěji, musela si přiznat.

Zaplavil ji pocit viny, ale ještě víc ji trápilo něco jiného. Franek věděl, že Terezka má kluka, a to znamená, že se nepokusí s ní sblížit. František byl, co se žen týče, pravý Gustawův opak – neflirtoval pro zábavu. Hledal dívku, která by se mohla stát jeho ženou. Terezce to řekl její bratr Wladek, který se s ním už léta přátelil. Tušil snad, že se jí Franek líbí? Raději se ho na to neptala.

•••

„Kde jsi byl tak dlouho? Neměl jsi důvod takhle se na Martu urazit,“ řekla Anna vyčítavě, když ucítila mužovu ruku pod svou noční košilí.

Mazlil se s ní dál.

„Kdyby to bylo možné, vrátil bych se dřív.“

Vrhla na něj udivený pohled, kterého si ve tmě nemohl všimnout.

„Co tím chceš říct?“

„Potřeboval pomoc.“

„Kdo?“

„Víš přece, kdo... Byl tady už několikrát. Hledal jsem pro něho v dílně obvazy. Trvalo dlouho, než jsem je našel. Lékárníčka ležela na dně skříňky, zapomněl jsem, že jsem ji tam strčil.“

„Přišel k nám raněný?! Zůstaly někde stopy krve?“

Anna prudce odstrčila Josefovou ruku a posadila se na posteli. „Nestačí, že sem nosí boty do opravy a že mu dáváme jídlo?“

„Uklidni se,“ snažil se muž zlehčit situaci. Byl netrpělivý, chtěl ji. Hodně dlouho se nemilovali. Buď neměla náladu, anebo mluvili o Erikovi nebo o jiných věcech, které je trápily.

„Nebyl raněný, ty obvazy nepotřeboval pro sebe. Hned odešel,“ vysvětlil rychle. Začal Anně rozepínat knoflíky u košile. Nejprve ležela nehnutě, tušil, že přemýšlí o jeho slovech. Pak konečně rozevřela náruč a přitáhla ho k sobě.

•••

Blížila se třetí hodina ranní, když Martu probudil zvuk praskajícího ohně. Posadila se na posteli a teprve po chvíli si uvědomila, že to tak tluče její srdce. Všude byla tma a ticho. Nic nehořelo. Ulevilo se jí, když jí došlo, že to byl pouze sen.

Ne, nebyl to jenom sen, byla to skutečnost, opravila se v duchu. Skutečnost, kterou už mám naštěstí za sebou. Už se nemusím bát, nejsem malá holčička a neutíkám z hořícího domu.

Ze zvyku si sáhla na břicho.

„Jsem v bezpečí, v bezpečí, v bezpečí...“ Dokola to opakovala, ale příliš to nepomáhalo.

Kdo se dnes může cítit bezpečně? Je to jen prázdný pojem. Je snad Erik v bezpečí? Otec splnil požadavky Němců, zřekl se polské národnosti a podepsal *volkslistu*. A přesto jeho syn může každou chvíli zemřít na frontě. Nebo třeba bratranec Franek Podstawka. Nepodepsal *volkslistu*, dál je oficiálně Polák. Věří, že mu nic nehrozí, protože jako elektrikář pracující v dole je prospěšný Říši. Ale zaručuje mu to bezpečí? Tolik Poláků už přece odvěkli, nikdo neví, co se s nimi stalo...

Marta si přitáhla peřinu až k bradě. Celá se chvěla.

Možná dříve, ještě před tím požárem, jsem přese všechno byla víc v bezpečí než dnes? I během těch večerů, kdy býval otec tak hrozně opilý, že se nedokázal pohnout, močil pod sebe a já jsem měla pocit, že zemře? Anebo když byl opilý o něco míň, takže měl dost sil, aby po mně házel prázdnou láhvou?

Přetáhla si přikrývku přes hlavu, jako by se chtěla schovat před celým světem.

Za pár dní začne nový rok. Bojím se, že to bude rok smrti, napadlo ji.

Úterý 18. ledna 1944

Už pár dní tálo, takže jeli na šachtu na kolech. Když ale odpoledne výtah vyvezl muže z dolu, čekala je venku sněhová vánice. Poryvy západního větru naháněly sníh